

та продемонстрували геніальну здатність майстра перетворювати принципи народної художньої традиції у систему, яку він застосовував у професійному мистецтві, що, власне, було програмою і справою всього життя.

Перспективи подальших досліджень. У подальших дослідженнях планується здійснити етнографічні експедиції по можливих районах поширення цього виду декоративно-прикладного мистецтва, розширити коло сучасників, спеціалістів: біологів, істориків, етнографів, які б доповнили знання з цієї теми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голець Я. Співець Закарпаття // Карпатська Русь. – 1974. – №5. – 31 січня. – С.7.
2. Керечанин В. Він творив серцем і душею // Новини Закарпаття. – 1995. – № 157 – С. 4.
3. Манайло-Приходько В. Погляд із середини // Федір Манайло. Життя і творчість. 1910 – 1978: Альбом. – Ужгород: Патент, 2010. – С. 39-49.
4. Путівник. Закарпатський музей народної архітектури та побуту. – Ужгород: АУТДОР Шарк. - 2013. – 122 с.
5. Рожен О. Родичі гарбузові // Наука і суспільство. – 1976. – №6. – С. 56-57.
6. Фолтін В. Декоративно-прикладне мистецтво у творчій спадщині народного художника України Федора Манайла // Про життя і творчість народного художника України Федора Федоровича Манайла. – Ужгород, 2006. – С. 53-62.
7. Цельтнер В. Федор Манайло. Альбом. – М.: Советский художник. – 1986. – 143 с.
8. Чендей І. Дивовижним був у людській красі // Закарпатська правда. – 1980 – №240. – 19 жовтня. – С. 3.
9. Архів меморіального будинку-музею Ф.Манайла.
10. Фонди меморіального будинку музею Ф.Манайла.
11. Фонди Закарпатського музею народної архітектури та побуту.
12. <http://sovetysadovodam.ru/ovoshhi/lagenariya.html>.
13. <http://gagauzlar.md/libview.php?l=ru&idc=322&id=3469>.
14. <http://igrushka.kz/vip84/pofit.phpГ>.
15. <http://www.superstyle.ru/31oct2013/lagenaria>.
16. <http://rosii.asert.info/lagenariya.html>.
17. <http://infoua.com.ua/Naskavak-t754/>.
18. <http://www.hotdog.hu/tenyek-erdekessegek/novenyek/az-ezerarcu-lopotok>.
19. http://rodonews.ru/news_1339404413.html.
20. <http://www.facepla.net/index.php/content-info/photo-mnu/2901-pumpkin>.
21. <http://www.master-jamshid.narod.ru/stat.html>.
22. <http://mir-ovosey.ru/lagenariya/>.

УДК 75.033.2: 27-526.62

Наталія КОЛПАКОВА,
викладач Львівського державного коледжу
декоративно-ужиткового мистецтва
імені Івана Труша,
м. Львів, Україна

СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ГАЛИЦЬКИХ ІКОН СВ. ГЕОРГІЯ XIV-XVI СТ.

Колпакова Н. Я. Сильові особливості галицьких ікон св. Георгія XIV-XVI ст. У статті проаналізовано стильові зміни, що відбулися в іконах св. Георгія XIV-XVI ст. Висвітлено стилістичні ознаки палеологівського відродження, пізньоготичні ремінісценції. Проаналізовано композиційні елементи, запозичені із західноєвропейських творів. Установлено панівний іконографічний тип у зображеннях св. Георгія XIV-XVI ст.

Ключові слова: галицький іконопис XIV-XVI ст., св. Георгій, іконографія, типологія, стиль.

Колпакова Н. Я. Особенности стиля галицких икон св. Георгия XIV-XVI ст. В статье проанализированы стилистические изменения, которые произошли в иконах св. Георгия XIV-XVI вв. Освещены стилистические признаки палеологовского возрождения, позднеготические реминисценции. Проанализированы композиционные элементы, заимствованные из западноевропейских произведений. Установлено господствующий иконографический тип в изображениях св. Георгия XIV-XVI вв.

Ключевые слова: галицкая иконопись XIV-XVI вв., св. Георгий, иконография, типология, стиль.

Kolpakova N. Y. Stylistic features of St. George's Galician icons of XIV-XVI centuries.

Background. In future a problem of research of iconography, ideological maintenance and style of icon-painting images of St. George XIV is actual - XVI century, that allows to expose character of saint in a context of development of national culture.

Objectives. The article analyzes the stylistic changes of St. George's icons of the XIV-XVI c.

Methods. So far this method has been applied.

Results. The stylistic features of the Palaiologian Renaissance, late Gothic reminiscence are found. Western elements in Galician icons of St. George of the XIV-XVI c. are emphasized.

Conclusions. Dominant iconographic type in images of St. George of the XIV-XVI c. is ascertained. Thus, the image of St. George's Ukrainian iconography combined stylistic features of paleohivskoho Renaissance and late Gothic reminiscences. Appeal forms contributed to the Late German engraving.

Keywords: Galician iconography of the XIV-XVI c., St. George, iconography, typology, style.

Постановка проблеми. В українському мистецтві посмертне діяння св. Георгія про перемогу над змієм виступає найпоширенішим іконографічним мотивом у зображеннях святого. Надалі залишається актуальною проблема дослідження іконографії, типології, ідейного змісту та стилю іконописних зображень св. Георгія XIV–XVI ст., що дозволяє розкрити образ святого у контексті розвитку національної культури.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Стилістику українських ікон св. Георгія XIV–XVI ст. у різні роки досліджували вітчизняні науковці: В. Александрович, М. Гелитович, С. Гординський, Патріарх Дмитрій (Ярема), Л. Міляєва, В. Овсійчук, В. Откович, І. Свенціцький, В. Свенціцька, О. Сидор, Л. Скоп, Д. Степовик, О. Ременяка та ін.

Значно менше праць приділено комплексному дослідженню стилю, іконографії, типології та ідейного змісту іконописних зображень св. Георгія XIV–XVI ст., що і зумовило мету даної статті. Досягнення цієї мети передбачає розв'язання таких **завдань**: аналіз стильових змін, що відбулись у іконах св. Георгія XIV–XVI ст.; висвітлення композиційних елементів, запозичених із західноєвропейських творів; встановлення панівного іконографічного типу у зображеннях св. Георгія XIV–XVI ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Період XIV–XV ст. вважається класичним для українського іконописного мистецтва, коли вплив палеологічного відродження був особливо відчутним. Доба Палеологів складалася з двох фаз – ранньопалеологіська, в основі якої була неоелліністична спадщина, та пізньопалеологіська (течія ісихазму) [8].

Хрестоматійній іконі св. Георгія XIV ст. з церкви Собору Іоакима та Анни с. Станія та аналогічному твору XV ст. (?) з церкви Перенесення мощей св. Миколая с. Старий Кропивник Дрогобицького р-ну Львівської обл. [2: 85] притаманні стилістичні риси еллінізму з впливом ісихазму. Нові ознаки стилю проявляються у плавності лінії контуру, розвіванні кіноварного плаща вершника, моделюванні лику, світлотіньовому трактуванні твору. Значимість лінії, рисунку, продуманість композиційного рішення є характерними рисами палеологічного відродження. Світло у палеологічних творах передане світлими штрихувальними движками. Притаманна цьому стилю динаміка впроваджує у композицію рух, що прийшов на зміну статиці та симетричності [8].

Ісихастський аскетизм спричинив мінімальне використання засобів в іконописі [5: 327]. Ймовірно, чорно-синій колір коня зумовлений стильовими особливостями палеологічного стилю, адже вибір мінімальної палітри та «лаконічного» варіанту сюжету «Чудо зі змієм» посилив вираз аскетизму в іконописі. В свою чергу, іконографічна формула вершника двох версій ікони св. Георгія близька до образу наїзника у давньоруському мистецтві [3: 214].

У II пол. XIV – поч. XV ст. характерне звернення до образу мученика в зображеннях св. Георгія, адже ідеал страстотерпця був вагомим для доби ісихастів. Найчастіше зображення святого мученика

Георгія зустрічається в іконах іконостасного Деїсусного ряду, який у XV ст. стає провідним [4: 33]. До найдавніших ікон зазначеного іконографічного типу відносяться твори зі збірки НМЛ: одноосібна ікона св. Георгія XIV–XV ст. зі с. Тур'є; зображення св. Георгія та Іоанна Златоуста кін. XV – поч. XVI ст. зі с. Стрілки; а також багатофігурні чини Моління на одній основі початку XVI ст. з Дальови та Мшани [7].

Одноосібна ікона св. Георгія XIV–XV ст. з церкви св. Миколая у с. Тур'є, Старосамбірського р-ну Львів. обл. (НМЛ) належить до найпізніших пам'яток ранньопалеологічного періоду. Твір походить з перемишльської школи українського іконопису і вагомий для науки з огляду на представлення ним еволюції Деїсусного чину [1: 213, 220].

З кін. XV – поч. XVI ст. іконографічний мотив «Чудо зі змієм» стає панівним і ускладнюється за рахунок введення нових деталей, зокрема з'являється фігура благословляючого Христа або ангела над постаттю св. Георгія. З небесного сегмента ангел направляє спис Георгія, наприклад, на іконі кін. XV ст. із с. Здвижень; небесний сегмент з півфігурою благословляючого Христа присутній на пам'ятці XV–XVI ст. зі с. Ступниця (НМЛ); з небесного сегмента ангел коронує св. Георгія на творі сер. XVI ст. зі с. Велике (Львівська національна галерея мистецтв ім. Б. Возницького, надалі – ЛНГМ) та житійній іконі II пол. XVI ст. («Студіон»).

Для української ікони зазначеного періоду характерні не лише стилістичні риси палеологічного ренесансу, а й пізньоготичні ремінісценції. Вони особливо проявились у творах XV ст., коли готичний вплив насамперед означував звернення до тенденцій натуралізму західного середньовічного мистецтва. Проте, головними залишаються творчо осмислені візантійські традиції і традиції княжої доби, на яких, як зазначає дослідниця Я. Мороз, розвивається «власний стилістичний напрям». Для українських пам'яток XV ст. все ще характерна ранньопалеологіська стилістика у поєднанні з ісихастськими ознаками [6:14].

Готичні ремінісценції присутні у творі «Битва св. Георгія з драконом» II пол. XV ст. з монастирської церкви Воздвиження Чесного хреста у с. Словіти Золочівського р-ну Львів. обл. (НМЛ) [10]. Майстер твору взурався на західноєвропейську гравюру та текст «Золотої легенди» XIII ст. Унікальним є представлення пішого святого воїна Георгія у сюжеті битви з драконом, що відповідає західноєвропейській традиції. Прагнення по-новому осмислити релігійну тему, передати її як реальну подію спричинило нові прийоми зображення. Лицева сторона твору поділена на верхню частину із зображенням «Битви св. Георгія з драконом» та нижню, яка частково втрачена. На ній представлений текст, написаний мінускулом, що роз'яснює сцену зображення. Напис складається з одинадцяти віршів і є дослівним повторенням тексту «Золотої легенди» XIII ст. Якова Ворагінського [12:49–50].

На нашу думку, автор твору зі Словіти (НМЛ) запозичив релігійний сюжет з німецької гравюри «Битва св. Георгія з драконом» відомого художни-

ка першого покоління граверів сер. XV ст. – Майстра гральних карт (Meister der Spielkarten). Розквіт його творчості припадає на 40–50-ті рр. XV ст. Окрім серій гральних карт він виконав лише кілька гравюр релігійного і світського характеру [14:720]. У його творах близько 1450 р. зринає нове трактування традиційного релігійного сюжету, де святий зображений не на коні, а представлений у складному русі на повен зріст з мечем, який встромлює у потвору. Головним досягненням цього періоду було те, що майстри прагнули по-новому осмислити релігійну тему, передати її як реальну подію.

Вплив західноєвропейського мистецтва, зокрема німецького, наявний у «розгорнутому» сюжеті «Чудо зі змієм» кін. XV ст. (НХМУ). Ікона походить з церкви Воздвиження Чесного Хреста у с. Здвижень (Лемківщина) [4:41]. Властивий палеологівській добі відхід від принципів канону прослідковується у творчому переосмисленні образу воїна. Стилістичні впливи пізньої готики присутні й на іконі «Св. Георгій і Параскева П'ятниця» кін. XV – поч. XVI ст. з церкви Безсребреників Козьми і Дем'яна у с. Корчин, Сколівського району Львівської області (НМЛ) [10:15].

До кін. XV – поч. XVI ст. належить унікальний твір «Битва св. Георгія з драконом» з Юріївської монастирської церкви у с. Ступниця Дрогобицького р-ну Львівської обл. (НМЛ). В одній іконі переплелися традиції східно-християнського та західно-латинського мистецтва [11:20]. Царівна зображена з ягням згідно західноєвропейської традиції, а Христос з книгою у небесному сегменті відповідно до візантійської та давньоруської.

Стилістиці ікон св. Георгія II пол. XVI ст. притаманна народна інтерпретація у трактуванні художнього образу. З середини XVI ст. відбуваються зміни в кольоровій гамі, площинне трактування форми замінюється об'ємним моделюванням. Збагачується палітра ахроматичних тонів, з'являється проміжний сірий колір [9:256]. Домінування сірого сприяло появі посрібленого тла, що бачимо на іконах «Чудо св. Георгія зі змієм» та «Хрещення Господнє» (НМЛ) [9:259, 272].

З кін. XVI – поч. XVII ст. походить храмова ікона з церкви архангела Михаїла с. Воля-Висоцька, Львівської обл. (НМЛ) із зображенням «розгорнутого» сюжету «Чудо зі змієм», виконана у колі львівський майстрів (майстерня Федора Сеньковича?). Ікона належить до перехідної фази в українському мистецтві кін. XVI – поч. XVII ст., для якої характерний відхід від умовностей візантійсько-давньоруських традицій і тяжіння до реалістичних тенденцій західноєвропейського мистецтва [11:55]. Стик двох традицій проявляється у нових деталях: цар простягає з башти не один, а два ключі на мотузці, святий обома руками тримає древко списа, потовщеного зверху і декорованого білою смужкою. Останній реквізит характерний для західноєвропейського мистецтва – у тогочасних зображеннях св. Георгій, зазвичай, фігурує з турнірним списом, який часто розмальовували у червоно-білі смуги. Новий вид озброєння (турнірний спис), який не

був призначений для бою, використовували у лицарських поєдинках.

Висновки і перспективи. В українському мистецтві XIV–XVI ст. іконографія св. Георгія найбільше розкривається у сюжеті «Чудо зі змієм», який відомий у двох варіантах – «лаконічному» і «розгорнутому». У добу ісихазму характерне звернення до його «лаконічної» композиційної схеми, спричинене мінімальним використанням художніх засобів в іконописі. Аскетизм образу, графічне трактування форми, движки у виглядів бліків-висвітлень на ликах вказують на вплив ісихазму, що був поширений у II половині XIV ст. Образ св. Георгія входить у чин мучеників Деїсусного ряду іконостасу, адже ідеал страстотерпця був вагомим для чернечо-ісихастського руху. З II половині XV ст. відчутний вплив західноєвропейського мистецтва латинської орієнтації, який вносить нововведення у традиційний релігійний сюжет битви з драконом, де св. Георгій постає не в легендарно-поетичному, а в історичному плані, з'являються такі реквізити як меч, поламаний турнірний спис тощо. Українське мистецтво певним чином запозичило елементи готичної традиції, що помітно у ряді ікон із зображенням св. Георгія II пол. XV ст. та зламу XV–XVI ст. Зустрічаються доволі унікальні творчі переосмислення західноєвропейських взірців. Таким чином, зображення св. Георгія в українському іконописі поєднали стилістичні ознаки палеологівського ренесансу та ремінісценції пізньої готики. Зверненню до пізньоготичних форм сприяла німецька гравюра, за допомогою якої розповсюджувалися і тиражувалися твори мистецтва, зокрема релігійні сюжети.

У тогочасних зображеннях св. Георгія, зазвичай, у «розгорнутому» варіанті сюжету «Чудо зі змієм» проявляються тенденції переходу від традиційної іконографії східно-християнської традиції до західно-латинського мистецтва. Вище зазначені ікони «Чудо св. Георгія зі змієм» засвідчують появу нових віань, що відбувалися у руслі стилістичних змін західноукраїнського іконопису упродовж XV–XVI ст.

УДК 75.046.3 (477) "19"

Наталія КОСТИВ,*провідний зберігач фондів Музею етнографії та художнього промислу Інституту Народознавства НАНУ, аспірант ЛНАМ, м. Львів, Україна***ЦЕРКОВНЕ МАЛЯРСТВО
ЮВЕНАЛІЯ МОКРИЦЬКОГО:
СТИЛІСТИКА ТВОРІВ****ЛІТЕРАТУРА**

1. Александрович В. Тур'ївська ікона святого великомученика Георгія з «Моління» / В. Александрович // Київська церква. – Київ-Львів, 2001. – №1 (12). – С. 212–220.

2. Гелитович М. «Юрій Змієборець» зі Станілі / Марія Гелитович // Літопис Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького. – Львів, 2011. – Вип. № 8 (13). – С. 84–87.

3. Історія українського мистецтва [Текст] : в 6-ти томах / АН Української РСР (К.). – К. : Українська радянська енциклопедія. – Т. 2 : Мистецтво XIV – першої половини XVII століття. – 1967. – 468 с. : іл.

4. Міляєва Л. Українська ікона XI–XVIII століть / Л. Міляєва, за участю М. Гелитович. – Київ : Духовна спадщина України, 2007. – 484 с.

5. Мороз Я. С. Деякі аспекти співвідношення богословських та художніх систем в іконі XIV ст. / Я. С. Мороз // Історія релігій в Україні. Праці XI-ї міжнародної наукової конференції (Львів, 16-19 травня 2001 року). – Львів : Логос, 2001. – Кн. II. – С. 325–328.

6. Мороз Я. С. Естетика українського іконопису XIV–XV ст.: автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук / Я. С. Мороз. – Київ, 2005. – 20 с.

7. Мороз Я. Ідеал воіна в середньовічному образі св. Юрія / Я. С. Мороз [електронний ресурс] // ARTCUREL (Art, Culture and Religion). – режим доступу <http://www.artcurel.it/ARTCUREL/RUBRICHEAUTORI/MorozYaryna/YMcavaliereidealesanGiorgio1YarynaMoroz.htm>. – (дата звернення: 01.05.2014).

8. Мороз Я. С. Палеологівський ренесанс елліністичної традиції в українській іконі XIV–XV ст. / Я. С. Мороз // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. праць / Гол. ред. В. В. Лях. – Вип. 43. – Київ : Український центр духовної культури, 2004. – С. 156–165 [електронний ресурс] // режим доступу: http://www.filosof.com.ua/Journal/M_43/Moroz.htm. – (дата звернення: 01.05.2014).

9. Овсійчук В. А. Українське малярство X–XVIII століть. Проблеми кольору / В. А. Овсійчук. – Львів : Ін-т народознавства НАН України, 1996. – 480 с.

10. Свенціцька В. І. Спадщина віків: Українське малярство XIV–XVIII століть у музейних колекціях Львова / В. І. Свенціцька, О. Ф. Сидор. – Л. : Каменяр, 1990. – 72 с.: іл., 64 арк. іл.

11. Українське народне малярство XIII – XX століть : Світ очима нар. митців: Альбом / Авт.-упоряд.: В. І. Свенціцька, В. П. Откович. – К.: Мистецтво, 1991. – 304 с.: іл. – Рез. рос. та англ., вкладка нім. та фр. мовами.

12. Dobrowolski T. Ze studiów nad ikonografią patrona rycerstwa / T. Dobrowolski // Folia Historiae Artium. – Kraków, 1973. – Т. IX. – S. 45–73.

13. Myslivec J. Svati Jiři ve Vychodokrstnskem Umeni / J. Myslivec // Byzantinoslavica, Vol. V. – Praha, 1933–1934. – P. 330–356.

14. Wolff Martha. **Meister der Spielkarten** / Martha Wolff // **Neue Deutsche Biographie** (NDB). – Berlin : Duncker & Humblot, 1990. – Band 16. – S. 720.

Костів Н. І. Церковне малярство Ювеналія Мокрицького: стилістика творів. У статті розглянуто творчість знаного у світі іконописця XX ст. Ювеналія Мокрицького. Подано біографічні дані, стислий перелік ікон та іконостасів і місце їх знаходження. Розглянуто вплив українського та світового мистецтва на творчість іконописця. Проаналізовано іконографічні особливості ікон і стилістику їх написання.

Ключові слова: сакральне мистецтво, ікона, іконопис, іконографічна програма, іконописець.

Костив Н. И. Церковная живопись Ювеналия Мокрицкого: стилистика произведений. В статье рассмотрено творчество известного в мире иконописца XX века Ювеналия Мокрицкого. Поданы биографические данные, сжатый перечень икон и иконостасов, а также место их нахождения. Рассмотрено влияние украинского и мирового искусства на творчество иконописца. Проанализированы иконографические особенности икон и стилистика их написания.

Ключевые слова: сакральное искусство, икона, иконопись, иконографическая программа, иконописец.

Kostiv N. I. Sacral art of juvenaliy Mokrytskyj: stylistics of works.

Background. The article deals with the artistic work of Juvenile Mokrytskyj, world known icon-painter of the 20th century.

Objectives. To analyze the iconographic features and stylistics of the icons.

Methods. The method was been applied to the research.

Results. The biographical information, a list of icons and iconostases and the places of their location are presented in the article.

Conclusions. The influence of Ukrainian and world art on the icon-painter's artistic work is examined.

Keywords: sacral art, icon, icon-painting, iconographic program, icon-painter.

© Костів Н. І., 2014